

מקסיקו לאחר המהפכה

חברה ופוליטיקה, 1910-1952

צבי מדין ורענן ריין — עורכים

- XLVI Le gislatura de la Cámara de Diuputados, México 1966, vol. IV, p. 356.
14. Alemán, *Programa de Gobierno*, p.23; *Los Presidentes de México*, p. 355
15. ממשלת אלמן כוננת בעיתונות המקסיקנית "ממשלת בוגרי האוניברסיטה" (licenciados). רוב השרים בקושי הגיעו לשנות הארבעים שלהם, ולהוציא את טורס בודט (Torres Bodet) איש מהם לא כיהן קודם לכן בממשלה. כמו כן בממשלה נכללו רק שני גנרלים: שר המלחמה ושר הימיה.
16. *Conferencias de mesa redonda presididas durante su campaña electoral por el Licenciado Miguel Alemán*, México 1949, p.XXXI
17. *Ibid.*
18. Nacional Financiera S.A., *La economía mexicana en cifras*, pp. 156, 378, 390, 393
19. אחת הבעיות החמורות ביותר היתה חוסר ההגנה על הייצור הלאומי במדיניות המיסוי והמכסים כתוצאה של ההסכם המקסיקני-אמריקני מ-1942. לסוגיה זו ראו:
- Jesús Reyes Heroles, "Naturaleza del tratado comercial mexicano-americano de 1942", en Joaquín de la Peña et al., *Problemas industriales de México*, EDIAPSA, México 1951
20. *Los Presidentes de México ante la nación*, p. 359
21. Foreign Relations of the U.S. The American Republics, 1947, vol. VIII, p. 790
- על פי מכתב של שר החוץ מ-21 בינואר 1947.
22. על מדיניות החוץ של מיגל אלמן ראו ספרו האוטוביוגרפי המרתק של שר החוץ שלו:
- Jaime Torres Bodet, *Memorias. La victoria sin alas*, Mexico 1970
23. Miguel Alemán Valdés, *Remembranzas y testimonios*, México, 1987, p. 302
24. על פילוסופיה זו ראו:
- Abelardo Villegas, *La filosofía de lo mexicano*, México 1988, tercera edición
- על יצירתו של ליאופולדו סאה ראו:
- Tzvi Medin, *Leopoldo Zea: ideología, historia y filosofía de América Latina*, México 1983; Salomón Lipp, *From Mexicanidad to a Philosophy of History*, Waterloo, Canada 1980; Francisco Lizcano, *Leopoldo Zea, una filosofía de la Historia*, Madrid 1986
- ב-1950 הופיע ספרו המפורסם של אוקטביו פאס (Paz):
- El laberinto de la soledad*, México 1981

- בספר זה מועלית בעייתיות דומה לזו של "היפריון", אך פאס לא השתייך לקבוצה זו.
25. José Ortega y Gasset, *Meditaciones del Quijote*, Madrid 1981, p. 12.
26. Leopoldo Zea, "En torno a una filosofía latinoamericana", en Leopoldo Zea, *Ensayos sobre filosofía en la historia*, México 1948, p.166.
27. סאה כתב גם מאמר מצוין בהקשר זה:
- Leopoldo Zea, "Ortega, el americano", en *Cuadernos Americanos*, México, enero- febrero 1956, p. 132-145.
28. בהיסטוריה של הרעיונות בולט ספרו הקלאסי שהופיע ב-1943:
- Leopoldo Zea, *El positivismo en México: nacimiento, apogeo y decadencia*, México 1968.
- בנוגע לגיבוש השקפתו הפילוסופית ניתן לפנות לשיעוריו משנת 1944:
- Leopoldo Zea, *Introducción a la filosofía: la conciencia del hombre en la filosofía*, México 1974.
29. Leopoldo Zea, *La filosofía en México*, Mexico 1955, vol. II, p. 10.
30. Zea, *Introducción a la filosofía*, pp. 17-20.
31. Zea, *La filosofía en México*, vol. II, p. 255.
32. Leopoldo Zea, *Conciencia y posibilidad del mexicano*, México 1978, p. 47. 1era. edición 1952.
33. Luis Villoro, "Genesis y desarrollo del existencialismo en México", *Revista de Filosofía y Letras*, n. 36, México 1949.
34. Zea, *Conciencia y posibilidad del mexicano*, p. 27.
35. *Ibid.*
36. Emilio Uranga, *Análisis del ser del mexicano, Porrúa y Obregón*, México 1982.
37. José Vasconcelos, *La raza cósmica, misión de la raza iberoamericana*, México 1948.
38. ראו למשל מאמרו שהוזכר קודם לכן: "En torno a una filosofía latinoamericana".
39. NAFINSA, *50 años de Revolución Mexicana en cifras*, México 1963, p. 40.
40. Zea, *Conciencia y posibilidad del mexicano*, p. 40.
41. *Ibid.*, p. 18.
42. *Ibid.*, p. 19.
43. *Ibid.*
44. *Ibid.*, p. 20.
45. *Ibid.*

- Leopoldo Zca, "El occidente y la conciencia de México", *Conciencia y posibilidad del mexicano*, p.93 .46
- Leopoldo Zca, La participación del intelectual en la política: PRI, *México. Cuadernos de orientación política*, n. 2, México 1956, pp. 46-52 .47
- José Gaos, *En torno a la filosofía mexicana*, Alianza Editorial, México .48
.1980, pp.120-123

מקסיקו וחלוקת ארץ ישראל / פלשתינה: חברה, פוליטיקה ודיפלומטיה

יהודית בוקסר ליוורנט

לנוכח השמדתה ההרגתית של יהדות אירופה בשנות הארבעים, הופנתה תשומת לבה של ההסתדרות הציונית העולמית אל יבשת אמריקה, שבה מצאה כר פעולה חלופי בקרב האוכלוסייה היהודית¹. הקהילות היהודיות ומדינות אמריקה הלטינית עוררו עניין בהסתדרות הציונית, כיוון שהחל להסתמן התפקיד המרכזי שתמלא היבשת בהסדרים שלאחר המלחמה, בהם יוגדר הפתרון העתידי של מדינה יהודית. מנקודת ראות זו גוברת חשיבותו של המחקר על תקופה היסטורית זו, המאפשר לבחון את הגישות והפעולות של החברה המקסיקנית וממשלתה לנוכח הקמתה של מדינת היהודים.

התהליכים והמגמות שהסתמנו בזירה הבינלאומית הובילו להגדרת תחום פעולה חדש עבור הקהילה היהודית במקסיקו מול החברה והממשל המקסיקניים. ביטויי התמיכה שהושמעו בנאומים שהציגו עמדות אידיאולוגיות ופוליטיות שונות חשפו גישות מעניינות, שפותחו על ידי מגזרים שונים של החברה המקסיקנית. הפעולות שנקטה הממשלה מצביעות, מצידן, על הקשרים המסובכים שבין פוליטיקה לבין דיפלומטיה. המרקם הסוציו-פוליטי והתרבותי של החברה המקסיקנית עצמה באותה תקופה, וצירוף הנסיבות הלאומיות והבינלאומיות של מקסיקו, יצרו את הפרמטרים שבתוכם התפתח פרק משמעותי זה של ההיסטוריה היהודית בת זמננו.

**החברה המקסיקנית מול השאיפות הלאומיות היהודיות:
הוועד המקסיקני פרו-פלשתינה**

חשיבותן הגוברת של הקהילות היהודיות, של מדינות אמריקה הלטינית בכלל ושל מקסיקו בפרט עבור הציונות מצאה את ביטוייה בתדירות הגבוהה

של הופעת משלחות מיוחדות שהגיעו למקסיקו מטעם ההסתדרות הציונית העולמית, במיוחד משנות הארבעים הראשונות. מטרתן היתה להרחיב את תחום פעילותה של התנועה הציונית ברחבי מקסיקו, בין השאר בדרך של הסברה והפצה פוליטית-אידיאולוגית של הרעיון הציוני. עד אז התבצעה הפעילות הציונית בעיקר במסגרת הקהילה היהודית; במוכן זה, הפגנות המחאה שהתקיימו נגד מדיניות המנדט הבריטי וההגבלות שהטיל השלטון על העלייה לארץ ישראל בעשור קודם לכך היו יוצאות דופן.² פעולות אלה, שפחתו עם פרוץ מלחמת העולם השנייה לנוכח התפקיד שלקחה על עצמה בריטניה במאבק בנאציזם, נשאו בעיקר אופי אד הוק, ונראה שלא נשקלה האפשרות לגייס את החברה המקסיקנית לטובת העניין.

משנת 1943 ואילך חל מהפך במגמה זו, בהתאם לקווי המדיניות שהוגדרו בתנועה ברמה העולמית, לעורר פעילות פוליטית חדשה למען השגת תמיכתה של מקסיקו ברעיון המדינה היהודית. בהמשך לכך הצביע נציג קרן היסוד, נתן ביסטריצקי (Bistrisky), על הפרוטנציאל הטמון בעשייה הציונית הן בתחום הקהילתי והן בתחום הלאומי.³ ביסטריצקי סבר שקיים גרעין משמעותי של אינטלקטואלים ואנשי ממשל הרואים בעין יפה את הדרישות הלאומיות היהודיות, וכי חשוב להתחיל לפעול להפצת הרעיון הציוני בקרבם ולגייס את תמיכתם.⁴ במטרה לבסס פעילות זו, ניגש לאיסידרו פאבלה (Fabela), שעמד בראש האגודה המקסיקנית "מונדו ליברה" (Mundo Libre) וערך את הביטאון שנשא אותו שם. פאבלה הסכים לשתף פעולה בהקמת ועד מקסיקני פרו-פלשתינה, שיאגד אנשי מדע, אישים פוליטיים ואנשי עט מקסיקנים המוכנים להפיץ את רעיון המדינה היהודית בארץ ישראל ולקדמו. בקבלת הפנים שארגן פאבלה במעונו לכבוד לואיס ליפסקי (Lipsky), מנהיג ציוני בולט מארצות הברית, חבר ב"עולם החופשי" (Free World) וב"ועד היהודי למען ארץ ישראל" בארצו הוא, נוסד בינואר 1944 "הוועד המקסיקני פרו-פלשתינה", בראשותו של חבר הפרלמנט אנטוניו מנרו (Manero).⁵

אחרי הקמתו, לא היתה לוועד התנופה הדרושה כדי לבצע את הפעולות המתוכננות של גיוס תמיכתם של אישים בולטים במדינה, והוא גם לא התמסר לארגון פעולות המכוונות לדעת הקהל המקסיקנית. אף על פי כן, לוועד לא חסרה תהודה בתקופתו הראשונה, שמצאה את ביטויה בעיקר במסגרת "מונדו ליברה", מה שהפך את הביטאון לשופר בעל חשיבות גוברת לעניין מצבו של העם היהודי ושאיפותיו הלאומיות.⁶

בין הגורמים שעמלו כדי להפעיל את הוועד מאוחר יותר בולטת מחלקת אמריקה הלטינית של הסוכנות היהודית בניו יורק, שנוסדה ב-1943, אשר

ניסתה לשלב את מקסיקו כאחת מנותנות החסות לוועידה הנוצרית העולמית פרו-פלשתינה שעמדה להתכנס בושינגטון ב-1 וב-2 בנובמבר אותה שנה⁷. השתתפותה של משלחת מקסיקו בישיבה הנ"ל היתה פעילה מאוד⁸.

אחרי הישיבה הוקמו ביבשת ועדים חדשים פרו-פלשתינה והופעלו מחדש הוועדים הקיימים. בהקשר זה, יש חשיבות רבה לפועלו של משה טוב, מנהל מחלקת אמריקה הלטינית בסוכנות היהודית בושינגטון, שהגיע למקסיקו כתחילת 1946 במסגרת סיורו באמריקה הלטינית. על מנת להעלות את קרנו של הוועד נפגש טוב עם הנשיא מיגל אלמן (Aleman) ועם חברי משלחת מקסיקו לוועידת וושינגטון⁹. עם זאת, היו חילופי גברי בהנהלה, ואלפונסו פרנסיסקו רמירס (Ramírez) התמנה ליושב ראש, כאשר אנטוניו קסטרו לאל (Castro Leal) משמש סגנו, ומיגל א' מרין (Marín) – מזכיר. בלטה היעדרותו של איסידרו פאבלה, שהודגשה לנוכח סיום המלחמה וירידת קרנו של "מונרו ליברה" והיוותה פגיעה ביוקרתו של הוועד, כיוון שמדובר היה באישיות מרכזית בחיים הציבוריים של מקסיקו. תחת ההנהלה החדשה ניסה הוועד לגייס לשורותיו מספר חברים גדול ככל האפשר¹⁰. כדי להבטיח שיתוף פעולה הדוק עם המגורים השונים של הקהילה היהודית, הוקם ביוני 1946 "ועד החירום היהודי למען ארץ ישראל", בהנהלתה של המנהיגות הציונית. פעולותיו של "הוועד המקסיקני פרו-פלשתינה" כוונו בעיקר לתחום הפרסום וההסברה. לשם כך השתמשו בעיתונות וארגוני הרצאות, כנסים ואירועים פומביים. בלטה תרומתו של אלפונסו פרנסיסקו רמירס, שניסה לגשר בין עמדות וורמים אידיאולוגיים שונים. קריאתו היתה לפיכך רחבה דיה כדי לשלב עמדות שונות¹¹.

ניכר שבפעילות הפוליטית ברמת היבשת, הסתייע העניין הציוני בסדרה של הנחות יסוד שהנחו את כללי ההתנהגות הפוליטיים של מדינות אמריקה הלטינית במישור הבינלאומי, כגון שיקולים הומניטריים, מסורת קתולית, אמונה בעקרון ההגדרה העצמית של העמים, שוויון כל המדינות בפני החוק, והאוניברסליות של המדינות החברות בארגון האו"ם¹². רבים משיקולים אלה השפיעו ללא ספק על פעילותם של מגזרים לא-יהודיים שונים, שנטלו על עצמם את ההגנה על המטרה הציונית. כך היה כנראה המקרה של מקסיקו, בה פעלו גם שיקולים שנבעו מנקודת הראות של הניסיון ההיסטורי ומהמרחב האידיאולוגי המקומי. דרכם נתפסה התנועה הלאומית היהודית כתנועת שחרור, דומה בשאיפותיה למקסיקו עצמה בשאיפותיה הלאומיות לעצמאות, שכאו לביטוי במאבקה נגד שכנתה הגדולה (ארצות הברית).

מגוון רחב זה של מניעים, שיקולים וטעונוים השתקף בעבודתם של חברי הוועד הפעילים ובין האוהדים שנרתמו בצורה זו או אחרת לפעילות

במסגרתו. בקצה אחד של הקשת אנו מוצאים את מנהיג הפועלים הידוע ויסנטה לומברדו טולדנו (Lombardo Tolcedano), שבלט במאבקו בפשיזם ובמחאותיו לשלילת האנטישמיות והדגיש את ההקבלה בין העם המקסיקני והעם היהודי, כמושאי השפלה ורדיפות¹³. אצל לומברדו טולדנו בלטה ללא ספק ההקבלה ההיסטורית שעשה בין שני העמים ככאלה שסבלו מדיכוי, והוא ראה במלחמת השחרור של העם היהודי דמיון למאבקו של העם המקסיקני להשגת עצמאותו ולשיקום כבודו הלאומי¹⁴. בהתבססו על טיעונים דומים לאלה של לומברדו טולדנו ציין הנשיא לשעבר, לאסרו קרדנס (Cárdenas), את הדמיון בין הניסיון ההיסטורי של העם המקסיקני לבין נסיונו של העם היהודי, דבר שלדעתו סייע להבנה ולתמיכה בשאיפות החירות של העם היהודי. מתחילת שנת 1946 הסכים קרדנס להשתתף כחבר בוועד המקסיקני פרו-פלשתינה¹⁵. בהסכמתו ליטול חלק בוועד המקסיקני וכן בהבעות התמיכה שלאחר מכן ציין קרדנס שהעם המקסיקני, "שבאירועים מרים מן העבר ראה כיצד הצליחו אינטרסים זרים לכפות עליו אי-צדק, נושא את קולו להגנתם של עמים אחרים, שגם מהם מנסים למנוע את המגיע להם מטעמים גיאוגרפיים, היסטוריים, גזעניים או מטעמים הומניים בסיסיים, ומוחה על כך שתנאים אלה עומדים בפני היהודים בהיכנסם לארץ ישראל [...]"¹⁶.

לצד טיעונים מסוג אלה, המשלבים עמדות הומניטריות לצד תביעות לחירות, סוציאליזם ואנטי-אימפריאליזם, אנו עדים לשיח אידיאולוגי אחר, המשלב עמדות הומניטריות עם תכנים נוצריים. למעשה, תחילת הקמתם של ועדים פרו-ציוניים כאלה במדינות כמו ארצות הברית היתה בעלת אפיונים נוצריים בעיקר. יש לזכור כי בין נותני החסות העיקריים של ועידת וושינגטון ב-1945 היתה "הוועדה הנוצרית העולמית פרו-פלשתינה". המניעים לתמיכתה טמונים ככל הנראה בהחייאת מסורת יהודית-נוצרית המתבססת על מקור משותף, וכן על חידוש אופיה ההומניסטי והסובלני של הנצרות. דבר זה מקבל משנה חשיבות אם נזכור שבמהלך המלחמה נקטו מגזרים שונים בממסד הכנסייתי המקסיקני עמדה אוהדת כלפי מדינות הציר, ואחרי הפלישה הגרמנית לברית המועצות קיבלה עמדה זו חיזוק כחלק מהמאבק נגד הקומוניזם. מסיבות הנוגעות למהלך ההיסטוריה המהפכנית של מקסיקו עצמה וההפרדה בין דת ומדינה שנולדה ממנה, נמנע "הוועד המקסיקני פרו-פלשתינה" מלאמץ זהות נוצרית מובהקת, אם כי טיעונים מסוג זה התקיימו ברקע. דוגמה לכך היא המקרה של אלפונסו פרנסיסקו רמירס, שנשא הרצאה על רגשות נוצריים אמיתיים החייבים, לדעתו, לכוון את ה"זסים עם היהודים".

מגוון המניעים וריבוי העמדות האידיאולוגיות שליוו את הסולידריות עם התנועה הציונית מצאו את ביטויים גם באמצעות "מונדו ליברה". על רקע מצבו הכללי של העם היהודי, ובמיוחד רדיפת היהודים באירופה וסכנותיה הגלובליות של האנטישמיות, לצד המאבק למדינה יהודית, הפך "מונדו ליברה" לבמה קבועה למידע ולהבעת דעה. במשך 1944 היה בביטאון מדור קבוע תחת הכותרת "הבעיה היהודית" (*El Problema Israelita*), בו הוקדשה תשומת לב שיטתית למצבו של העם היהודי בעולם, תוך שימת דגש מיוחד על מצבו באירופה ובארץ ישראל. משנת 1945 שונה שמו של המדור ל"פרו-פלשתינה", ותשומת לבו התרכזה בדרישות הספציפיות להקמת מדינה יהודית, בתמיכה המקומית והעולמית בהשגת מטרה זו ובפעילותם של הוועדים פרו-פלשתינה.

המאבק נגד הפשיזם וההזדהות עם השאיפות הלאומיות של העם היהודי ועם האופי הסוציאליסטי והמחודש של המשימות הציוניות בארץ ישראל מצאו את ביטויים באופן קבוע וברור ב-*El Popular* ("אל פופולר"), בטאון הסתדרות העובדים המקסיקנים שמנהלו, אלחנדרו קריו (*Carrillo*), היה חבר פעיל ב"ועד המקסיקני פרו-פלשתינה". בפורום זה הופצה פעילות תרבותית יהודית במקסיקו, דבר שתרם להענקת הכרה ולגיטימיות בייחודיותה ובמקומה בתהליך התרבותי הלאומי.¹⁷

כחלק מהאסטרטגיה שננקטה החל בכינוס העולמי של הוועדים פרו-פלשתינה ב-1945, נעשו מאמצים להפוך את הפגנות המחאה נגד האפליה ונגד הפשיזם לתמיכה בציונות ולביטוי לסולידריות עם העם היהודי. המגזרים הפרוגרסיביים האופייניים למאבקים מסוג זה נחשבו כמתאימים ביותר לגיוס אהדתם ותמיכתם ברעיון הציוני. מכאן שבמקסיקו היו פורומים וגופים נוספים לשיתוף פעולה ותמיכה במטרה היהודית בכלל ובציונות בפרט. מקורותיהם נטועים בעידן הקרדניסטי ובאופי האנטי-פשיסטי המובהק שלבש שלטון זה. דוגמה לכך ניתן למצוא ב"ועדה המקסיקנית נגד גזענות", שנוסדה ב-1943 במטרה לקיים מסע מתמיד של חינוך ומידע כמשקל נגד להשפעה שיכלה התורה הגזענית לרכוש. בראשה עמד המשורר אנריקה גונסאלס מרטינס (*González Martínez*), ששילב בפעילותו הכללית ובפעולות לסולידריות עם העם היהודי באירופה ובמקסיקו גם תמיכה ברעיון הציוני.¹⁸ דוגמה נוספת היא חלק מפעולותיה של "פעילות דמוקרטית בינלאומית" (*Acción Democrática Internacional*), בראשותו של ראול קורדרו אמדור (*Cordero Amador*). גוף זה הכיר בתרומתו של העם היהודי למאבק נגד הנאציזם והפשיזם. עניין מיוחד מעוררת התמיכה שהעניקה התנועה "גרמניה החופשית", אשר נוכחותה במקסיקו התאפשרה הודות

למקלט המדיני הנרדפי הפשיזם שהעניקו הממשלים של קרדנס ומנואל אווילה קמאצ'ו (Avila Camacho)¹⁹. בין חבריה נמנו אינטלקטואלים בולטים, סופרים, פובליציסטים ופוליטיקאים, רובם פעילים לשעבר במפלגה הקומוניסטית הגרמנית והאוסטרית. באמצעים העיתונאיים שלהם ובאמצעות פעילויות תרבותיות ופוליטיות, תמכו אנשים אלה בדרישות לריבונות יהודית ובעבודה הציונית למען מטרה זו.

כפי שניתן להבין, היו מקורות רבים להזדהות ולתמיכה במטרה הציונית, מהם פוליטיים ואידיאולוגיים, מהם סוציאליסטיים ונוצריים, מהם הומניסטיים וליברליים, וכן מקורות לאומיים ובינלאומיים. מגוון רחב זה של עמדות התומכות בציונות בא לביטוי לא רק בהיבט של הצדק הטמון בדרישותיה, אלא גם בהכרה בזיקה ההיסטורית ובזכויות שקשרו את העם היהודי לארץ ישראל, אשר התגבשו למונחים של שיבה. תמיכה זו לא נבעה, אם כך, מטעמים של רחמים על רדיפה והשמדה בלבד, אלא גם מטעמים של המשפט הבינלאומי. לצד ההכרה בסכסוכים הנובעים מהנוכחות הערבית בארץ ישראל, סברו שארץ ישראל היא באמת המרחב ההיסטורי והמשפטי להקמת מדינה יהודית שהשאיפה להקמתה מעוגנת בצדק²⁰.

ניכר אפוא שהקהילה היהודית במקסיקו הצליחה לבנות קשרים של סולידריות עם המאבק הציוני, על בסיס ההזדהות עם העמדה האנטי-פשיסטית של המגורים הפרוגרסיביים בחברה. יתר על כן, הפעילויות שהתקיימו אפשרו לה, באופן פרדוקסלי, להיחשף למישור המקומי באמצעות מטרה פרטית. הפגנות תמיכה אלה עודדו את הציפיות שיהיה בכוחן להשפיע על ממשלת מקסיקו לנקוט עמדה חיובית כלפי המטרה הציונית. גורמים נוספים פעלו בכיוון זה. ביניהם הפגישות שקיים ביולי 1946 ד"ר יעקב רובינסון (Robinson), מנהל המכון לעניינים יהודיים של הקונגרס היהודי העולמי, עם שר החוץ פרנסיסקו קסטיו נאחרה (Castillo Nájera) ועם לואיס פאדיה נרבו (Padilla Nerbo), הנציג הקבוע במועצת הביטחון של האו"ם. הנושא העיקרי שנדון בפגישות אלה היה האפשרות וההיתכנות ששאלת ארץ ישראל תועלה בפני מליאת עצרת האו"ם על ידי מדינה ידירה, והדיון באופציות הטובות ביותר להבטחת פתרון השאלה. לאחר בחינת האינטרסים המזרח-תיכוניים של המעצמות הגדולות, כגון העניין של ארצות הברית ובריטניה בנפט, נושא רגיש מאוד לדעת שר החוץ, הדגיש השר שהתנועה הציונית יכולה לסמוך על תמיכתן של מדינות אמריקה הלטינית, כיוון שלהן אין אינטרסים באזור. על החשש שהביע ד"ר רובינסון, כי המשלחות מאמריקה הלטינית ייפלו תחת השפעתן של מדינות ערב על פוטנציאל הקולות שלהן, ענה שר החוץ שאין מקום לדאגה²¹. על פי

ערותו של רוכינסון, היה הנציג פאדיה נרבו "הדיפלומט הראשון שדיבר במונחים של עזרה פעילה ומעשית עבורנו"²². שניהם בחנו יחד את האפשרויות הממשיות והכדאיות ביותר להבאת עניין ארץ ישראל בפני האו"ם. ללא ספק, התפרשו פגישות אלה כביטוי לגישה חיובית ולתמיכה עתידית של מקסיקו בשאלת ארץ ישראל, אם כי, מזווית אחרת, מצביעות הפגישות על מבוכה מסוימת ששררה בתוך התנועה הציונית בשאלת ההתפתחויות בעתיד והעמדות שינקטו המדינות השונות²³.

פגישה שקיים המנהיג הציוני חיים גרינברג עם שר החוץ חיימה טורס בודט (Torres Bodet) באפריל 1947 התפרשה באותו מובן חיובי²⁴. עדויות שונות מצביעות על כך שהפגישה היתה נעימה במיוחד. על אף המגבלות שהכתיבה הדיפלומטית, התבטא שר החוץ באהדה לטובת העניין הציוני²⁵. לאחריה הודיע אלפונסו פרנסיסקו רמירס לחיים גרינברג שעמדתה של מקסיקו תהיה חיובית כלפי העניין היהודי ותדמה לעמדה שנקטה בוֹנבה ב-1937²⁶. הערכה זו התבססה ככל הנראה על מכתב ששלח שר החוץ לרמירס לאור תמיכתו בכינוס עצרת האו"ם לדיון בשאלת ארץ ישראל²⁷. עם זאת, נראה שסברה זו נבעה בעיקר ממשאלות לכו של גרינברג ומהתמיכה שהתקבלה מהאישים ומהארגונים שהוזכרו, ולא דווקא מדברי שר החוץ.

ממשלת מקסיקו ושאלת ארץ ישראל

כאשר נדונה שאלת ארץ ישראל סוף סוף בפורום האו"ם, היתה עמדת מקסיקו רחוקה מלמלא את הציפיות. לאורך כל התהליך נקטה קו של הימנעות, עם נטייה להצגת עמדה שלילית²⁸.

מקסיקו תמכה בהצעה להביא את המקרה בפני האו"ם, כפי שאמר שר החוץ טורס בודט, שהודיע שמקסיקו תיוצג בעצרת על ידי השגריר לואיס פאדיה נרבו וממלא מקומו השר ראוֹל נורייגה (Noriega). משרד החוץ הכין תזכיר לשר טורס בודט, בו הציג ניתוח כללי של השאלה. על פי התזכיר, השטחים המנוהלים על ידי המנדט יעברו למשטר נאמנות לפני שיהפכו לעצמאיים, ועל כן הוא רואה צורך דחוף לכרר את מצבה של ארץ ישראל. עלתה המלצה שמשלחת מקסיקו לאו"ם תתמוך בקיום ישיבה מיוחדת של העצרת הכללית שתדון בהקמת ממשל נאמנות. אחרי שהפליג בסקירה היסטורית על מצבה של ארץ ישראל ואוכלוסייתה, הצביע התזכיר שזכותם של היהודים לטריטוריה בארץ ישראל מוטלת בספק, ואי לכך, אם תדרוש מקסיקו הענקת עצמאות ליהודים בארץ ישראל, היא תזכה בעוינות הערבים ולא תנהג על פי כללי ההתנהגות הבינלאומית שבהם היא דוגלת,

המתאפיינים בשמירה על החוק ובהגנה על העמים החלשים יותר. גם אם היהודים אינם צודקים, עומדים לצידם הרגשות ההומניטריים ותמיכת העולם והבנקאות הבינלאומית, עקב מעמדם כאנשי מפתח במדינות רבות, במיוחד בארצות הברית. לערבים עמדה תביעתם הצודקת וכן תמיכתן של מדינות ערב, שמקסיקו מעוניינת בידדותן. לפיכך, אם תנקוט מקסיקו עמדה המצדדת בעמדתן של מדינות ערב, היא תבטא בכך את הזדהותה עם המדינות החלשות ותגייס את תודתם של 235 מיליון מוסלמים ושל שבע מדינות ערביות. אף על פי כן, בגלל העוצמה הבינלאומית שמייחס תזכיר זה לעם היהודי, רווחה סברה שעמדה זו עלולה לגרום נזקים למקסיקו. לפיכך, העמדה שהתאימה ביותר למקסיקו היתה הימנעות מהשתתפות בדיונים, ובמקביל לחופש הפעולה היחסי שניתן למשלחת המקסיקנית הודגש שבשאלת ארץ ישראל תהיה עמדתה של מקסיקו עניין לשיקול דעת פוליטי רחב, שיביא בחשבון פרמטרים נוספים.²⁹

בקרב משלחות מדינות אמריקה הלטינית לאור"ם היתה מודעות ברורה לעובדה שמתחילה תקופה קריטית בשאלת פתרון בעיית ארץ ישראל, שבה יוטל עליהן למלא תפקיד מכריע.³⁰ העיתונות המקומית הרגישה שתשרור אי-ודאות גדולה בקשר לעמדותיהן של מדינות אמריקה הלטינית סביב שאלה זו, כיוון שגם אם בעבר היה בין המשלחות האיברו-אמריקניות לבין הנציגויות הערביות שיתוף פעולה יעיל בעניינים הנוגעים לאינטרסים המשותפים שלהן, אין להתעלם עתה מהשפעת עמדותיהן של ארצות הברית ובריטניה. העניין המיידני שעל הפרק היה ההתנגדות הערבית להקמת ועדה מיוחדת שתבחן את שאלת ארץ ישראל, שתציג המלצותיה ישירות בפני העצרת הכללית.³¹

בהוראות ששיגר משרד החוץ למשלחת המקסיקנית לאור"ם נצטוותה זו לתמוך בהקמת ועדה מיוחדת, שתערוך חקירה ותגיש את תוצאותיה כישיבה מן המניין הקרובה של העצרת. כן הורה משרד החוץ שלוועדה יינתנו סמכויות נרחבות כדי לחקור את שאיפותיהם של התושבים, את האפשרויות הגלומות באזור, ואם יהיה צורך תוכל הוועדה לצאת לארץ ישראל ולמדינות השכנות. היתה אם כן ציפיה שהוועדה לא תסתפק בעריכת חקירה, אלא תגיש גם המלצות.³²

ברמה ספציפית יותר, הציג משרד החוץ למשלחת המקסיקנית לא להשתתף בדיונים עצמם. אם ההצבעה תהיה שמית, ההמלצה היתה להצביע נגד או להימנע, בהתאם לנטייה הכללית. בכל מקרה, על ההצבעה היה להסתמך על הקריטריונים הבאים: תמיכתה של מקסיקו בזכויות העמים להשגת אוטונומיה או עצמאות; השיקול המניח שהיעד ההגיוני של המנדט

הוא עצמאות או אוטונומיה; הבגרות הפוליטית של עמי ערב; החוכה לבחון את שאיפותיו של העם היהודי הנרדף במהלך ההיסטוריה, ולפיכך להסביר שמקסיקו אינה מצביעה נגד העניין העקרוני, אלא היא עושה זאת או נמנעת בעניין הרחבת הנושאים שעל סדר היום, כיוון שלדעתה הממשלות לא יוכלו לבחון את השאלה לעומק, והעצרת התכנסה רק כדי להקים ועדה. ההמלצה הדגישה שיש להתין לדו"ח הוועדה לשם השגת די נתונים לצורך גיבוש עמדה.³³

חברות האו"ם התכנסו לשיבה מיוחדת ב-28 באפריל 1947, בה שלטה המגמה לבחור ועדה שתבחן את הבעיה בשטחי המנדט. המגמה זכתה לתמיכתן של רוב מדינות אמריקה הלטינית, למרות התנגדותן של מדינות ערב. אלה הציעו לרון, יחד עם שאלת בריטניה הגדולה, בסיומו המייד של המנדט על ארץ ישראל ולהכריז על עצמאותה כמדינה אחת שבה רוב ערבי. אחרי ההצעה הערבית שוב היתה עדיפות לרעיון שיש לרון בו זמנית בשתי השאלות, וחייבים להגיע להחלטה לפני שנותנים את העניין לבחינתה של ועדה. ב-30 באפריל נרשמה ההצעה הערבית על ידי הוועדה הכללית, שסירכה לכלול אותה בהמלצותיה לעצרת הכללית. בהצבעה שהתקיימה בוועדה המיוחדת על ההצעה למתן עצמאות מיידית לארץ ישראל נרשמה תוצאה שלילית, עם 24 קולות נגד, 15 בעד ו-10 נמנעים, ביניהם מקסיקו.³⁴ אחרי דיון ממושך העבירה העצרת הכללית את בדיקת עניין ארץ ישראל לוועדה הפוליטית והבטחונית, ועדה בה נתמנה פאדיה נרבו לתפקיד סגן היו"ר, ואילו תפקיד היו"ר שלה נפל בחלקו של הנציג הדני, קוסמן (Kaussman). עם זאת, שיגר משרד החוץ הוראה למשלחת להודיע בחשאי למזכיר הכללי שמקסיקו אינה מעוניינת להשתתף בוועדת החקירה.³⁵

למרות אמנם של הערבים במדינות אמריקה הלטינית, שהתבטא בתמיכה באוסוולדו ארניה (Aranha) מברזיל לתפקיד יו"ר העצרת הכללית,³⁶ נטתה התנהגותן של מדינות אמריקה הלטינית לעודד את ציפיות הציונים. ציפיות אלה התבססו על דחיית רוב מדינות אמריקה הלטינית את הדרישה הערבית למתן עצמאות מיידית לארץ ישראל, תמיכתן בהשתתפות הסוכנות היהודית בוועדה הפוליטית, נושא שעליו היתה הצבעה חיובית מטעם כל מדינות אמריקה הלטינית, למעט קוסטה ריקה שלא היתה נוכחת, ותמיכתן בניסיון לקשור את בעיית היהודים העקורים מאירופה עם שאלת ארץ ישראל. משה טוב הכיע את שביעות רצונו ממה שכינה "רוח הצדק המפעמת בקרב צירי אמריקה הלטינית, אהדתם להקמת מדינה יהודית והיותם מודעים לחשיבות המכרעת של פועלם"³⁷.

הוועדה המיוחדת של האו"ם לעניין ארץ ישראל הורכבה מ-11 מדינות,

מתוכן שלוש מאמריקה הלטינית, שהגנתן על העניין הציוני השפיעה כמידה רבה על התהליך ועל ההמלצות הסופיות³⁸. פעילות הוועדה החלה במאי והסתיימה ב-31 באוגוסט, תאריך הגשת הדו"ח. הדוח כלל 12 המלצות בעלות אופי כללי, 11 מתוכן אומצו פה אחד, ושתי הצעות או תוכניות לגבי עתידה של ארץ ישראל, הצעת רוב והצעת מיעוט. המלצותיה של הוועדה המיוחדת של האו"ם למען ארץ ישראל נדונו כעצרת הכללית השנייה, שהתכנסה בין 16 בספטמבר ל-29 בנובמבר 1947. מהלך העבודה, הדיונים וההצבעות התאפיינו ללא ספק במתח רב ובחוסר ודאות לגבי התוצאה הסופית, בשל תלותה בעמדות המשתנות של המדינות השונות כפי שגובשו במהלך תקופה זו. הדיון הכללי של הוועדה אד הוק, שהוקמה לצורך העניין, שנמשך מ-4 עד 16 באוקטובר, התאפיין בוויכוחים ערים וברעות חלוקות³⁹. לקראת סוף אוקטובר הציעה הוועדה להקים שתי ועדות משנה, שתפקידן יהיה לעבד תוכנית אפקטיבית המבוססת על שתי ההצעות: הצעת החלוקה והצעת פלשתינה מאוחדת, והן הוגשו ב-11 וב-19 בנובמבר בהתאמה.

חילוקי הדעות ששררו באו"ם העצימו את המשקל המכריע בפני עצמו שהיה למדינות אמריקה הלטינית בהצבעה הסופית. בימים האחרונים של הדיון הוצגה עמדתה של מקסיקו, שנמנעה מלהשתתף, על ידי השגריר רפאל דה לה קולינה (Colina), שהתכבט במילים הבאות:

משלחתנו נמנעה מלהשתתף בדיון הכללי כיוון שהעריכה שחייבים ליטול את רשות הדיבור רק חברי הוועדה שגיבשו עמדה מוגדרת לחלוטין לגבי הבעיה. אין זה היעדר עניין, אלא אי-התאמתם של הפתרונות המוצעים שחייב את המשלחת המקסיקנית לנקוט גישה זו. הבעיה המשפטית נוצרה בגלל אופיים המחייב של ההסכמים הבינלאומיים. למנדט על ארץ ישראל היו תוצאות טבעיות ומשפטיות בעלות חשיבות רבה במישור החברתי והמשפטי. הוועד הערבי העליון הסתמך על עקרון המשפט הבינלאומי בן זמננו, כלומר זכות העמים להגדרה חופשית; וקבע, בהסתמך על טיעונים מוצקים מאוד, שהמנדט לא כלל כל הוראה לטובת העם היהודי שיהיה בכוחה לבטל את הזכות הטבעית של האוכלוסיה הילידית בארץ ישראל. אם פונים לאופיים המחייב של ההסכמים, ניתן להיאחז בדוקטרינה המקופלת בתוכנו של סעיף 14 לאמנה, בכל הנוגע להסדרת מצבים העלולים לסכן את טובת הכלל או את יחסי הידידות בין המדינות. מקסיקו אינה סבורה שניתן להתעלם מזכות הרוב להביע את רצונו בקשר לבעיית ארץ ישראל. נראה שכל פתרון חייב לפגוע בזכויותיו

של צד זה או אחר, או של שניהם כאחד. אם מיישמים תוכנית כלשהי מסיבות של אופורטוניזם פוליטי, דבר שאפשר לטעון פסיבה מוצדקת לביצוע תוכנית החלוקה, נותר עדיין לפתור את שאלת יישומה המעשי וכל הבעיות המשפטיות הכרוכות בה. כל ההיבטים האלה של הבעיה ורבים נוספים שהוזכרו במהלך הדיון הכללי מסבירים את הימנעותה של מקסיקו⁴⁰.

כפי שניתן להסיק מדבריו של דה לה קולינה, היתה הכרה מובלעת בכך שההימנעות מהשתתפות בדיון הכללי נבעה מהיעדר עמדה מוגדרת בשאלת ארץ ישראל. אי-נקיטת עמדה היתה, לפי דה לה קולינה, תוצאה מכך שהפתרונות שהוצעו לא היו מתאימים, וכתוצאה מכך היו בלתי-מספקים. אולם לסיבה זו הוסיף שיקולים משפטיים, שמהם ניתן להסיק שבלא הכרה בזיקה ההיסטורית ובזכותו של העם היהודי על ארץ ישראל — עמדה שהובאה במילים ברורות בתזכיר שהוכן על ידי משרד החוץ עבור השר טורס בודט — ראו המקסיקנים באוכלוסיה הערבית את אוכלוסיית הילידים היחידה בעלת זכויות טבעיות, ולא הכירו בזכויות כאלה לגבי האוכלוסיה היהודית. באמצעות דה לה קולינה ביטאה מקסיקו את הערכתה הראשונית, שהזכות להגדרה לאומית עמדה לצד האוכלוסיה הערבית, בעוד ליהודים עמדו רק שיקולים הומניטריים. על פי קו זה, נראה שהיתה התעלמות מהתחייבויות בינלאומיות קודמות של מקסיקו למנדט הבריטי, אותן הזכיר איסידרו פאבלה.

הגדרת תוכנית החלוקה במונחים של אופורטוניזם פוליטי הפגיעה, כיוון שהדחיפות במציאת פתרון הוסברה, באופן תלוי-נסיבות, דווקא כתוצאה מפגיעת השואה ומצוקתם של היושבים במחנות העקורים. דחיפות זו, כמו גם אופיה ההכרחי של תוכנית החלוקה, לא מנעו מהמדינות החברות באו"ם, מהצדדים המעורבים, ובמקרה ספציפי זה גם מהתנועה הציונית עצמה, להבין את התסכול של הבעיה כולה, ובשל כך פעלו למציאת פתרון שיהיה בהכרח פתרון של פשרה. בדבריו של דה לה קולינה מבחינים באפשרות להצבעת נגד, כיוון שלטעון לגבי הזכויות של רוב אוכלוסיית ארץ ישראל, קרי האוכלוסיה הערבית, היה משקל רב בהצהרותיו.

מנקודת הראות של ההתפתחות הסופית של שאלת ארץ ישראל באו"ם, הצעת ההחלטה שהמליצה על הקמת פלשתינה מאוחדת נדחתה בוועדה אד הוק ב-24 בנובמבר⁴¹. למחרת התקבלה בוועדה הצעת החלוקה, עם 25 קולות בעד, 13 נגד ו-17 נמנעים, כאשר בין האחרונים נמנה הקול המקסיקני. אולם למרות אישור הצעת החלוקה בוועדה הארץ-ישראלית,

חסר היה עדיין קול אחד כדי להגיע לשני השלישים הדרושים בעצרת הכללית. זוהי הסיבה לכך ששלושת הימים האחרונים של דיוני המליאה היו כה קריטיים, ופעילותן של הקבוצות השונות התרכזה בגיוס התמיכה הדרושה לכך שתוצאת ההצבעה תהיה רצויה להן. כך התבצעה ההצבעה ב-29 בנובמבר, והצעת חלוקתה של ארץ ישראל התקבלה ב-33 קולות בעד, 13 נגד ו-10 נמנעים⁴².

ההבחנה בין השיקול ההומניטרי ביחס ליהודים לבין הטענה על זכויות כאשר מדובר בערבים, ואופיו הבלתי-מספק והמעורפל של כל פתרון, שעמדו בבסיס נאומה של המשלחת המקסיקנית כדי להסביר את הימנעותה בדיון הכללי ובהצבעה הסופית, מופיעים בספרו של שר החוץ טורס בודט, "זכרונות". שם הוא כותב:

[...] אך המדינאים כלל לא הקדישו תשומת לב לאזהרות כה בוטות ומוחשיות. הרגש ההומניטרי, שהתעורר לנוכח הזיכרון של רדיפות הנאצים נגד העם היהודי, עשה את היתר. מי חשב על הזכות להגדרה עצמית ועל עקרון אי-ההתערבות בגורלן של קהילות היסטוריות, המושרשות במשך מאות בשנים בפיסת אדמה כל כך נכספת? האהדה האישית מובילה אותי להבין את המניעים היהודיים. אך ההיגיון ההיסטורי, וזכרון המקרה של טקסס, מאלצים אותי לדמיין, כמקסיקני, את התגובה שבהכרח תכוא מצד עמי ערב. התייעצתי בנרון עם נשיא המדינה. וידאתי שהוא שותף לספקותי. לא יהיה זה מכובד לנקוט עמדה נגד שאיפות היהודים, ואין זה נכון להתעלם מזכויות העולם הערבי. ככל שההימנעות אינה חביבה עלינו, שומה עלינו להימנע, וכך הודעתי לנציגינו בלייק סְקֶסס [...] ובכך, לנוכח הסכסוך הבלתי-פתיר בין שתי קבוצות אנושיות גדולות, כל החלטה שתתקבל בעצרת, ללא הסכמתן המפורשת, תפר את זכויותי של אחד הצדדים, או של שניהם יחד⁴³.

הבדלים בולטים ניכרים בין הטיעונים שכיוונו את גישתם של אישים שהשפיעו על ארגונים כגון "מונדו ליברה" ו"הוועד המקסיקני פרו-פלשתינה" לבין אלה שליוו את המדיניות הרשמית של ממשלת מקסיקו באו"ם בשאלת ארץ ישראל. היו גם מקרים של תמימות דעים, ללא ספק, במיוחד בכל הנוגע לשיקולים הומניטריים וללגיטימיות הכוללת של השאיפות הלאומיות היהודיות. אולם בעוד במקרה הראשון שלטו, יחד עם קריטריון הצדק, גם הזכות שעמדה לעם היהודי – כאשר מדובר היה בממשלת מקסיקו, כפי שהוזכר לעיל, זכות זו מעולם לא זכתה להכרה מצידה.

עמדתה הרשמית של מקסיקו הדגישה טיעונים המתייחסים למשפט הבינלאומי ולהגדרה העצמית של הרוב. לנוכח סברתה שפתרון החלוקה אינו מתאים, השליכה מקסיקו מנסיונה ההיסטורי במקרה של טקסס, כפי שאמר שר החוץ טורס בודט, ובמקרים של קליפורניה וניו מקסיקו. אך היו גם היבטים נוספים ואינטרסים אחרים שהשפיעו על הגדרת עמדתה של מקסיקו.

הפעילות הפוליטית של הקהילה היהודית

מעבר להסבר של עמדת ההימנעות של מקסיקו על פי התוכן של טיעוניה היא, השפיעו על שיטתה זו גם גורמים אחרים. אחד מהם הוא בוודאי זה המתייחס לזיקה ולקשרים של מקסיקו עם הצדדים המעורבים ישירות והנאבקים בשאלת ארץ ישראל. זווית ראייה זו, בזמן שהיא זורה אור על השיקולים המתייחסים לאוכלוסיות היהודית והערבית שבמקסיקו ומחוצה לה, מאפשרת לבחון גם את ההתנהגות הפוליטית של המנהיגות הציונית. לשאלה זו נדרשת גם עדותו של טורס בודט בזכרונותיו:

במשך שבועות מספר הייתי נתון להטרדה עקשנית מצד מצדדיהם של היהודים ושל הערבים במאבקם על השלטון בארץ ישראל. לאלה וגם לאלה היו במקסיקו אוהדים רבים. ברפובליקה היתה, ועדיין קיימת, קהילה גדולה של סורים ולבנונים. מצד שני, לא היה אפשר להתעלם מנוודותם הדרמטית של היהודים, מגבורתם לנוכח הקורבנות, מכוח ההתמדה במאמצים ומגמישות האינטליגנציה המרשימה שלהם, שאפשרה להם להסתגל, בהצלחה שאין עליה עוררין, למערכת החיים של המדינות שהעניקו להם [...] מקלט⁴⁴.

בוודאי, היו מצד הערבים מאמצים שכוונו להשפיע על עמדתה של מקסיקו. החל באמצע שנות הארבעים הציגו מסמכים שונים, שהעלו יחד עם הטיעון על הזכות ההיסטורית גם טיעונים אחרים, בעלי אופי מעמית יותר, בהם הצביעו על האיום לנצרות הגלום בנוכחות היהודית בארץ ישראל, ועל הסכנות הצפויות מכך שתהיה ליהודים אזרחות כפולה כתוצאה מקיומה של מדינה יהודית⁴⁵. הערבים ביקשו, דרך ערוצים רבים, להשיג את התנגדותה של מקסיקו לתוכנית החלוקה. במסיבות עיתונאים, במאמרים, בראיונות עם אנשי ממשל ועם חברי משלחת מקסיקו לאו"ם השתדלו להציג את עמדתה של הליגה הערבית. כיוון היחסים הדיפלומטיים בין לבנון למקסיקו והגעתו של השגריר הלבנוני, בינואר 1947, למקסיקו העניקו פורום הסברה חשוב לעמדה הערבית. בחיפוש אחר תמיכתה של מקסיקו, שמו את הדגש על זהות

האינטרסים בין מדינות ערב לבין מדינות אמריקה הלטינית, במיוחד במסגרת האו"ם, כמדינות קטנות המסוגלות להבטיח את האיזון ולעמוד יחד מול המעצמות הגדולות. כמו כן, ראוי לציין את מעמד המיוחד של קשריה האישיים של הקהילה הלבנונית עם הנשיא אלמן.

המנהיגות הציונית מצידה נאבקה קשה למען הצבעה לטובת החלוקה. "הוועד המקסיקני פרו-פלשתינה" ו"ועד החירום היהודי" המשיכו בהפצת העמדה הציונית בעיתונות ובמקביל כיוונו את פעילותם אל חוגי השלטון. "ועד החירום היהודי", בראשותו של ליאון דולצ'ין (Dultzin) תחילה ושל אדולפו פסטליך (Fastlich) אחר כך, מנה בין חבריו מנהיגים בולטים של מגזרים שונים בקהילה, כיוון שהצליח לגייס לשורותיו ארגונים מזרמים שונים, ביניהם לא-ציוניים ואף מתנגדים לציונות.

במסגרת המאמצים להשפיע ישירות על מוקדי השלטון ועל מקבלי החלטות, עודד הוועד את ההתקרבות למנהיגים ציונים אמריקנים באמצעות המגעים של אלחנדרו קריו, עורך העיתון "אל פופולר". במקביל פנה לשרים, לסגני שרים, למושלים ולחברי בית המשפט העליון, בבקשה להביע תמיכה בעמדה חיובית שתנקוט מקסיקו באו"ם⁴⁶. בקשה זו היתה אמורה לקדם תשובה חיובית בקרב חוגים שבהם, כפי הנראה, יבקשו שר החוץ והנשיא אלמן להיוועץ בכוא העת⁴⁷. רמירס עצמו נפגש עם הנשיא אלמן, ואחרי הפגישה פעל ביתר שאת למען הצבעה חיובית של מקסיקו⁴⁸. מסע שכנוע זה שיקף ככל הנראה את משאלתו של רמירס יותר מאשר את עמדתה המוגדרת של הממשלה⁴⁹.

מסע השכנוע אמנם תרם לחיזוק הציפיות שההצבעה תהיה חיובית, אך המנהיגות הציונית פעלה מתוך תחושה גוברת והולכת שהשפעתם של הערבים על עמדתה של מקסיקו גדולה מהשפעת היהודים. השפעה זו יוחסה הן לאוכלוסיה הערבית שהשתקעה במדינה, אשר נוכחותה זכתה להערכה רבה מצד הממשל, והן לעוצמתן של מדינות ערב. עוצמה זו התבטאה במספר משמעותי של קולות בקרב האו"ם, שהיו דרושים בכל מקרה כדי לתמוך ביוזמות הקונקרטיות של כל מדינה. במקרה הנדון, העריכו המנהיגים הציונים שלקול הערבי חשיבות מיוחדת בעיני שר החוץ טורס בודט, שחפץ להגיע להנהלת אונסק"ו⁵⁰.

הספק בעניין עמדתה הסופית של מקסיקו הוביל להגברת הפעילויות המכוונות להשגת הצבעה חיובית בשבועות שקדמו להצבעה. יתר על כן, לנוכח האפשרות שההצבעה תהיה שלילית, הוכפלו הבקשות לפגישות עם הנשיא ועם שר החוץ. במסגרת התגייסות זו היתה חשיבות רבה לשיתוף הפעולה בין המנהיגים הציונים מארצות הברית לבין המנהיגות המקומית.

בהקשר זה בולטת נסיעתו של אליאס טורסקי לניו יורק כדי להיפגש עם משלחת מקסיקו ועם מנהיגים אמריקנים⁵¹. הציפיה לקבלת תמיכה מאותה מנהיגות עולה בחשיבותה לנוכח העובדה שהפעילות שקיימו המנהיגים הציונים במקסיקו לא היתה הומוגנית. לרוב, היתה הנטייה לבצע את הפעילות במסגרת הקהילה. רק מספר מצומצם של פעילים הצליחו לשנות דפוס זה, הודות למגעים שנוצרו קודם לכן עם החברה הסובבת. נתון מרכזי זה, בצירוף המאפיינים הסוציו-אישיים של הנפשות הפועלות, מספק הסבר לצורך שנוצר בכך שהוועד המקסיקני פרו-פלשתינה ישמש ערכאה מתווכת, אף שחסר את המרכזיות הרצויה, הן בגלל האישים שהשתתפו בו והן בגלל מעמדו במישור הציבורי.

חשיבות עליונה היתה אמנם לסיוע ולייעוץ כארגון פעילויות שהתקבלו ממחלקת אמריקה הלטינית של הסוכנות היהודית בווישינגטון. התכתובת של אותם ימים מגלה בקשות ייעוץ תדירות שהופנו למחלקה מטעם ועד החירום היהודי, שיותר משפעל כגוף יוזם אוטונומי, פעל כמודיע על ההתפתחויות ברמה הלאומית. ניתן להסביר את משולש היחסים גם בעובדה שווישינגטון הסתמנה כמרכז שאיפשר מבט גלובלי על ההתפתחויות בקרב האו"ם ועל הדיפלומטיה ברמת היבשת, התפתחויות ששימשו בסיס להגדרת העדיפויות המשתנות והפעולות. עם זאת, היעדר מסלול פוליטי קבוע מראש במישור הלאומי נטה לחזק מגמה זו.

תפיסתה של המנהיגות הציונית באשר להישגיה לא היתה אחידה. מול החברה היא הצליחה לגייס תמיכה של מגורים רחבים. עובדה זו תרמה להענקת זהות מכובדת ליהדות, זהות שהיתה כה נחוצה לה אחרי הנאציזם והסתעפויותיו האידיאולוגיות, שנטו לחזק את הטיעונים נגד זרים ואת האנטישמיות שרווחו בשנות השלושים. באמצעות קשרים שנוצרו עם אינטלקטואלים וחוגים ממשלתיים ומסכת טיעונים שהוצגו בפניהם לכיסוס התמיכה, נקשרה דמותו של העם היהודי עם ההיבטים ההומניטריים, המשחררים והמחדשים של תוכניתו הלאומית.

עם זאת, אזכורה של הקהילה הגדולה של סורים ולבנונים ותרומתה לכלכלתה של מקסיקו ולתרבותה, כנאומו של השגריר רפאל דה לה קולינה בשעה שהציג את עמדתה של מקסיקו באו"ם, הותיר טעם מר בקרב הקהילה היהודית. השגריר אמר:

[...] לפני שאתייחס לנושא, הרשו לי לשלם חוב של אהדה רבה לעם היהודי. הרדיפות האכזריות להן היה קורבן ממלאות את לבנו כעס ואימה. השואה של קרוב לשישה מיליונים מיהודי אירופה היא, ללא

צל של ספק, אחד מהפשעים הגדולים שנרשמו בהיסטוריה. מקסיקו נשאה את קולה בזמנה נגד התנהגות ברכרית זו, ובמקביל פתחה את שעריה בפני אלפי פליטים. לשם כך נאלצה להתגבר על קשיים רבים בתחום הכלכלה והדמוגרפיה, שעמדו ועדיין עומדים בפני הגירה מסיבית. כמו כן, ברצוני להצהיר שאלפי סורים ולבנונים מצאו במקסיקו את מולדתם השנייה, והודות למאמציהם, ליוזמתם, למסירותם לעבודה ולאהבתם לאדמה הקימו את ביתם, וידעו למקד את רגשי ההערצה והחיבה של המקסיקנים⁵².

העיתונות היהודית סברה שעצם אזכור קבוצה זו מחייב "לקרוא בין השורות" ולחפש את הסיבות האמיתיות של ההימנעות המקסיקנית⁵³. נאמר שכאשר התייחס השגריר דה לה קולינה אך ורק לחשיבות הקהילה הסורית-לבנונית, בלי להזכיר ולו ברמו את הקהילה היהודית שיושבת במדינה, הוא פגע בה בהצהרותיו, והובעה הסתייגות מהטיעון שחלוקת ארץ ישראל עלולה להזיק לערבים⁵⁴.

לאחר שנשקלו הימנעותה של מקסיקו יחד עם הצהרות השגריר דה לה קולינה, ולאור הפעילות שהתבצעה, השקיעו מנהיגים ציונים מסוימים מאמצים בהערכת ההתרחשויות. בקרב המנהיגות הסתמנה נימה של תסכול וביקורת עצמית, שנבעו מחוסר ההתאמה בין התמיכה שגויסה לבין התוצאות שהתקבלו ומהאופי השולי וההשפעה המועטה שהיו לפעולות שהתקיימו.

מכאן שמול הממשלה הצליחו אמנם המנהיגים הציונים להפוך את שאיפותיהם ללגיטימיות, אך כאשר היתה התמיכה אמורה להתבטא בפועל בהצבעה על החלוקה, פעלו גורמים אחרים, שמקורם בדינמיקה המסובכת שבין דיפלומטיה למדיניות, אשר את גודל השפעתם לא הצליחה כנראה המנהיגות הציונית להכין.

הימנעותה של מקסיקו – מהלך ומציאות

מדיניות החוץ של מקסיקו, ברומה לכל מדינה, מכוונת על ידי עקרונות ודוקטרינות המסדירים את פועלה, אך במשקלה הסגולי נוטלים חלק אלמנטים הקשורים ישירות לאינטרסים המדיניים הנובעים ממצבה הפוליטי הגלובלי. במקרה זה, נקבעה המדיניות על ידי הפרמטרים הפנימיים של התוכנית החדשה לפיתוח לאומי והחיפוש אחר מקום חדש בסדר העולמי, היבשתי ובקשר הביטורלי עם ארצות הברית. במהלך הטיפול בשאלת ארץ ישראל, התרכז האינטרס העיקרי של מקסיקו בהגדרה מחודשת של עמדתה

במישורים השונים, בהם עדיפות היחסים עם ארצות הברית כערוכה לתמיכה בתוכנית הפיתוח הכלכלי הלאומי, שלווה בבניית פאן-אמריקניזם חדש. מנקודת ראות זו היתה החפיפה בין מישורים אלה כשלעצמה מוקד למתחים אפשריים, ולפיכך הסבר הגיוני להימנעות יכול להיות הרצון לא להכניס גורמי מחלוקת חדשים, דוגמת הגדרה חיובית או שלילית בשאלת ארץ ישראל.

אמנם, אחרי המלחמה עסקה מקסיקו בחיפוש אחר תבנית כלכלית-חברתית ופוליטית פנימית ובינלאומית, שכללה את בחינת הקשרים המסחריים עם ארצות הברית. בחינה זו נעשתה הכרחית לנוכח השפעתם של הסכמי סחר שנחתמו בין שתי המדינות בשנים 1942 ו-1943 עקב המלחמה, הסכמים שהטילו מגבלות חמורות על תהליך התיעוש של מקסיקו ועל טווח הפעולה של הממשלה במדיניות הסחר⁵⁵. נסיונותיה של מקסיקו לשנות את המגבלות הללו חוללו חיכוכים רציניים במשך שנות המלחמה⁵⁶. לצורך יישום תוכניתו של הנשיא, מיגל אלמן, דרושות היו בו זמנית אסטרטגיה מגוננת ותמיכה כלכלית ופוליטית מצידה של ארצות הברית. נסיונות קודמים חשפו חוסר גמישות מצד ממשלת ארצות הברית בשינוי הסכמים קיימים, בו בזמן שהגדרות חדשות מצידה בעניין מדיניות יבשתית כוללת הפכו את המשא ומתן לעניין שבמחלוקת. ב-1947, שנה שבה הוגדרה שאלת ארץ ישראל, נפגעה בחינת הקשרים הביטורליים מעניינים מזדמנים שגרמו בהמשך למתחים. בשנה זו הגיעה למשל בעיית מחלת הפה והטלפיים לרמה קריטית, עד כדי כך שהשכנה מצפון הציעה לסגור לחלוטין את הגבול. אף על פי שהצדדים הגיעו לבסוף לכלל הסכם מקדים לפתרון הבעיה, הסכם שזכה לתמיכת הסנאט ובית הנבחרים של ארצות הברית והוביל לחקיקת חוקים מתאימים על ידי הנשיא טרומן לפני ביקורו במקסיקו במאוס 1947, הוסיפה בעיה זו להוות מוקד למתחים במהלך כל אותה שנה⁵⁷. בהמשך נוספו לכך בדיקת מצבם של הפועלים היומיים ויתר העובדים המקסיקנים הכלתי-לגליים בארצות הברית. גם בנושא זה עמדה מקסיקו מול מגבלות כבושר המיקוח שלה, להסדרת זרם ההגירה משטחה ולהבטחת הגנה על תנאי העסקתם של הפועלים המקסיקנים.

הטיפול בבעיות אלה תפס מקום חשוב בתקופה הנדונה והיה מרכזי להגדרה מחדש של היחסים בין שתי המדינות. אחת הציפיות העיקריות של מקסיקו, לנוכח מדיניות השכנות הטובה, היתה להתגבר על הקשיים שנבעו מהשקפותיה של ארצות הברית על תהליך התיעוש הלאומי כמתחרה בכלכלתה היא. הצורך בתמיכתה הכלכלית של ארצות הברית צמצם אף יותר

את כושר המיקוח בחוגים שונים. מרכזיותם של היחסים בין שתי המדינות מתחילת התקופה הנדונה משתקפת דווקא בנסיעתו של הנשיא אלמן לארצות הברית במאי 1947. באירוניה מסוימת, ובאורח אופייני, משתקפת מרכזיותו של נושא זה מול שאלות אחרות במדיניות החוץ של מקסיקו, כגון עניין ארץ ישראל, בכותרת העיתון *Excelsior* ("אקסלסיוור") בסיקורו את ביקורו של נשיא מקסיקו באו"ם: "הנשיא הניח בצד את בעיית ארץ ישראל", נכתב שם, בהתייחסות לנאום שנשא מיגל אלמן באו"ם ביום תחילת הדיונים על השתתפותה של המשלחת היהודית⁵⁸.

מקסיקו התמסרה לבניית פאן-אמריקניזם חדש, כאשר התחום הבין-מדינתי מועמד מול התחום היבשתי, כתוצאה מהנסיבות שלאחר המלחמה וכאמצעי שיאפשר להרחיב את כושר המיקוח שלה. במהלך 1947 נכחה משלחת מקסיקו בכרזיל, שם נאבקה להסדרת תוכניות בריתות הגנה ביבשת כך שלא יובילו לאיחוד שיחליש את מדינות אמריקה הלטינית. כן השמיעה מקסיקו את קולה באו"ם, כאשר היא מציעה לשפר את התנאים לפיהם פתרונות של סכסוכים בדרכי שלום לא ימצאו את עצמם כבולים על ידי השימוש בווטו ללא הבחנה מצידן של חברות חזקות. מאז הוועידה הבין-אמריקנית על בעיות המלחמה והשלום שנערכה בצ'פולטפֶק ב-1945, התחייבה מקסיקו להגנה קולקטיבית של היבשת, אך סברה שזו חייבת להציל, מעל לכל, את החלטות 8 ו-9, שדיברו לא רק על הצורך בהסכם להגנה קולקטיבית של היבשת במקרה של תקיפה, אלא על החובה שהוטלה על מועצת האיחוד הפאן-אמריקני להכין הצעה להסכם יסוד, המכוון לשפר ולחזק את המערכת הבין-אמריקנית⁵⁹. מערכת זו, לדברי שר החוץ טורס בודט, חייבת להתבסס על שיתוף פעולה אמיתי ועל צדק כלכלי⁶⁰ ולפיכך סדר יומן של הוועידות הבין-אמריקניות חייב היה, לדעתו, להתחיל בדיון על עקרונות הסכם היסוד, ורק אחר כך לדבר על הגנה פוליטית וצבאית. עם זאת, לא עלה בידה של מקסיקו לשנות את סדר הדיונים, שהחלו בישיבה בריו דה ז'נרו. מול העמדה האמריקנית, שגרסה כי ההסכם לסיוע צבאי יהיה בגדר חובה עבור כל המדינות, בעוד ההסכם הכלכלי יהיה בגדר ברירה, עמדה מקסיקו על כך שרק הסכם גלובלי ומחייב באופן שווה בכל התחומים יבטיח את הסולידריות היבשתית. בעמדה זו דבקה מקסיקו בוועידות הבין-אמריקניות בריו דה ז'נרו ובניו יורק⁶¹. אף שבהסכם הבין-אמריקני לסיוע הדדי הצליחה מקסיקו להעביר את ההצעה בדבר הבחנה בין תוקפנות לבין מתקפה צבאית על מנת למנוע כל סכנה של התערבות בתואנה של סיוע, והצעה זו התקבלה על ידי כל המדינות החברות, רק ב-1948 הושלם הסכם היסוד בכוגוטה.

מהתמונה הכוללת וממורכבות ההסדרים שהוצגו כאן, מובנת הימנעותה של מקסיקו. מקסיקו מצאה בהימנעות דרך של אי-התערבות או אי-התחייבות בבעיות גיאופוליטיות רחוקות, כמו במקרה של ארץ ישראל. עם זאת, המחלוקות והמתחים שליוו את התהליך כולו הובילו את מקסיקו להעמיד בסימן שאלה לא רק את מדיניותה של ארצות הברית בקשר ליבשת, אלא גם את תפקידן של מדינות אמריקה הלטינית ושל המעצמות הגדולות בתוך האו"ם.⁶²

מכאן שגם אם ההימנעות היתה יכולה להיחשב כאמצעי להימנע מהחלטה מחייבת, היו, במיוחד החל באוקטובר 1947, גורמים נוספים שיכולים להיכלל בהסבר. הדבר נוגע למהפך שחל בעמדתה של ארצות הברית כאשר לשאלת ארץ ישראל, והחלטתה לתמוך בתוכנית החלוקה. מאותו רגע ניסתה ארצות הברית להשפיע על מדינות אמריקה הלטינית, כולל מקסיקו, לתמוך בהצבעה. מנקודת מבט זו, ניתן לפרש את עמדת ההימנעות של מקסיקו כהגנה על זכותה לפעילות פוליטית עצמאית מול ארצות הברית, שהיתה פתוחה בפניה משום שמדובר היה בעניין שלא נגע ישירות לאינטרסים שלה או לצרכיה. כפי שנאמר לעיל, בעניינים מרכזיים, כגון היחסים המסחריים הבין-מדינתיים, הסיוע הכלכלי לתיעוש, הדברת מחלת הפה והטלפיים, בעיית הפועלים היומיים וההגירה הבלתי-לגלית, היה טווח האוטונומיה מוגבל לכאורה. כיוון שכמסגרת הבין-אמריקניזם החדש שאפה מקסיקו לשיתוף פעולה שלא יפגע באוטונומיה שלה, הרי הימנעותה בשאלת ארץ ישראל היתה יכולה להתפרש כאסטרטגיה שכוונה להגביר את כושר המיקוח שלה.

רמות אינטראקציה שונות אלה בין פוליטיקה לבין דיפלומטיה הוסיפו להשפיע על התנהגותה של מקסיקו גם בקשר להכרה במדינת ישראל ולקבלתה כחברה באו"ם מצד אחד, ועל התמיכה הממשית שנתנה ממשלת מקסיקו למדינה החדשה במהלך מלחמת השחרור מצד שני. הזדהותה של מקסיקו עם מודל המדינות הקטנות או הבינוניות, שהתאפיינה בגילוי עמדות לגליסטיות, התחייבויות יחסיות והשתתפות פורמלית באירועים בינלאומיים, המשיכה להיות אמצעי להגדלת עצמאותה ואסטרטגיה להגדלת מרחב המיקוח שלה ונחרצות עמדותיה במגעים הבין-מדינתיים השונים עם ארצות הברית.

למרות הקושי שמציבה הבנת מודל זה עבור הנפשות הפועלות, ללא קשר ליעילותו ולאמות המידה שישמשו להערכתו, ראייה כוללת של התקופה מפנה את תשומת הלב לתחום החברתי, בו ננקטו דפוסיים חדשים לפעולה ולאינטראקציה. ביניהם בולטת, ללא ספק, האפשרות

שפתח פרק היסטורי זה בפני הקהילה היהודית במקסיקו להשתלכות בתחום הציבורי, גם אם, באופן ראשוני ופרדוקסלי, באמצעות חיפוש לגיטימציה למטרה פרטית.

תרגמה מספרדית: שרה ברקוביץ'

הערות

1. מכתב של ד"ר א' לאוטרבך (Lauterbach) ל"י בלומברג (Blumberg), ירושלים, 20.7.1940, הארכיון הציוני המרכזי, ירושלים, S5/78.
2. כך, במחצית השנייה של שנות השלושים התקיימו פעולות מחאה שונות, עליהן דווח בעיתונות. הכולטת ביניהן היתה האסיפה שהתקיימה ב-27 באוגוסט 1936, ראו:
"Con un trozo de tierra se conforman los judíos para fundar en ella su nación", *Excelsior*, 18.7.1937; "Los Israelitas de México protestan vigorosamente contra la división de Palestina", *La Verdad*, 23.7.1937, p. 3; "Demostración popular de los judíos de México en honor de .Palestina", *La Verdad*, 1.10.1937, p. 4
במקביל, שיגרה ההסתדרות הציונות במקסיקו לנשיא קרדנס בקשה להבעת תמיכה בשאיפות הלאומיות היהודיות באמצעות המשלחת המקסיקנית לחבר הלאומים בזנבה, ונשלחו מברקי מחאה לנציגות הבריטית במקסיקו. ראו:
La Verdad, 6.8.1937
3. דו"ח של נתן ביסטריצקי לד"ר א' גרנובסקי (Granovsky), יו"ר הנהלת קרן היסוד, 14.11.1943, הארכיון הציוני המרכזי, S53/474.
4. ביסטריצקי קיים פגישות אחדות עם שר החינוך, אוקטביו בחר וסקס (Bejar Vázquez), וכן עם פקידים בכירים במשרדו, שארגנו לו הרצאה תחת הכותרת "ארץ ישראל — גשר מודרני בין מערב למזרח" (— Puente Moderno entre Occidente y Oriente), שהתקיימה בתיאטרון הלאומי בפני קהל של מורים. כן השתתף ביסטריצקי בהפגנות תמיכה שונות שארגנו מוסדות יהודיים ולא-יהודיים, קיים מסיבות עיתונאים ונטל חלק בתוכניות רדיו. דו"ח ביקורו של ביסטריצקי במקסיקו, 11.11.1943, הארכיון הציוני המרכזי, S53/474.

5. מכתב ששיגרה ההסתדרות הציונית במקסיקו להנהלת ההסתדרות הציונית העולמית (O.S.M.), 14.3.1944, הארכיון הציוני המרכזי, Z4/10224. ראו גם: "Mundo Libre en acción: Recepción organizada por el Lic. Isidro Fabela en honor del Sr. Louis Lipsky. Creación de un Comité Pro-Palestina", *Mundo Libre*, T.III, no. 24, enero de 1944, pp. 7-11.
6. בדפי הביטאון פורסמו מאמרים רבים מפרי עטם של אינטלקטואלים מקסיקנים ותרגומים של דבריהם של חברי "מונדו ליברה" מהזירה הבינלאומית, בהם הובאו עדויות על ההתרחשויות באירופה, כגון התגברות האנטישמיות, מצבו של העם היהודי וערכי הסובלנות והדמוקרטיה כיסודותיו של הסדר החדש בדו-קיום העולמי. ראו למשל:
Mundo Libre. "Máximo José Kahn, Judaísmo y Nazismo", julio de 1942, pp. 48-51; "Lucha judía por la democracia y Congreso Judío Mundial", noviembre de 1942, pp. 70-72; Isidro Fabela, "La Tragedia Israelita", septiembre-octubre de 1942, pp.26-29, abril-noviembre de 1944; Norman Angell, "Las Naciones Unidas y su Unidad", marzo de 1943, pp. 27-31.
7. דו"ח הביקור במקסיקו של רחל ספרדי-ירדן שהוגש לד"ר נחום גולדמן, 7.9.1945, הארכיון הציוני המרכזי, Z5/856.
8. השתתפו מיגל א' מרין, עורך "מונדו ליברה", יחד עם חבר הפרלמנט מנרו, שופט בית המשפט העליון אלפונסו פרנסיסקו רמירס ואנטוניו קסטרו לאל, מרצה באוניברסיטת מקסיקו (UNAM), שנטלו חלק בכמה ועדות כגון ועדת התרבות, ועדת הארגון ועדת ההחלטות.
Actá de la Primera Reunión del Comité Ejecutivo Mundial Pro-Palestina, 6.11.1945, Archivo de Alfonso Francisco Ramírez (A.A.F.R.), T. 1 correspondiente a 1946.
9. ריאיון עם משה טוב שקיים ליאונרדו סנקמן, ירושלים, 7.8.1979, ספריית המדור לתיעוד בעל פה, המכון ליהדות בח זמנו, האוניברסיטה העברית בירושלים.
10. בוועדה נטלו חלק, כחברי הנהלה, האנשים הבאים:
Dr. Efrén Núñez Mata, Antonio Acevedo Escobedo, Lic. Salvador Arzuela, General Lázaro Cárdenas, Dr. Raúl Carraca y Trujillo, Lic. Alejandro Carrillo, Lic. Antonio Islas Bravo, Prof. Germán Lizt Arzubide, Dr. Alfonso Millán, Dra. Matilde Rodríguez Cabo, C. Rubén Romero, Lic. Luis B. Varcla, José Vasconcelos. Archivo Alfonso Francisco Ramírez, T. 1, 1946.
11. דוגמה לכך ניתן למצוא במכתב ששיגרה הוועדה, בו מסוכמים יעדי פעילותה: "[...] ידוע לכל שכשעה זו נלחמים היהודים בגבורה ובחירוף נפש ראויים לציון להקמת מדינה יהודית בפלשתינה. הצדק העומד לצידם הוא מעל לכל ספק; והמאמצים וההקרבה שהם מקדישים להשגת מטרה זו דומים למאמציהם והקרבתם של כל האנשים אשר נלחמו למען עצמאות מולדתם בתקופות שונות

ובמקומות שונים. מה יכול לבקש העם היהודי, זולת הכרה בזכותו של כל יהודי הזקוק לבית לחזור לארץ מולדתו ולשקם שם את חייו! וזאת, מהטעם הפשוט של היותו יהודי, ומבלי שיהיה צורך להזכיר את תרומתו המרשימה למדע ולאמנות, לפילוסופיה ולספרות שתרמו לתרבות בת זמננו, על מנת לעגן זכות זו. למותר לציין את מיליוני הקורבנות שהקריב למען הדמוקרטיה במהלך מלחמת העולם האחרונה. אי אפשר למנוע מהעם היהודי את האחריות להיות ארון לגורלו על ידי הקמת מדינה יהודית בארצו הוא. אנו, שבמשך עשרות שנים עקובות מדם נלחמנו נגד כוחות זרים כדי להשיג את ריבונותנו, ושתמיד צידדנו במטרות הצדק והמשפט, איננו יכולים שלא להביט באהדה על המאבק הזה למען חירותו ועצמאותו של עם [...]”.

Alfonso Francisco Ramírez, Carta del Comité Mexicano Pro-Palestina, solicitando la adhesión a la causa judía, A.A.F.R., Vid. Alfonso Francisco Ramírez, México y el Problema Judío, 1947; y *Excélsior*, 3.5.1947

E. Glick, *Latin America and the Palestine Problem*, New York, 1958, pp. 12. 28-29

Vicente Lombardo Toledano, *Judíos y Mexicanos ¿Razas Inferiores?*, 13. México, 1942, p. 6.

14. מודע למשקל הרב שהעניק לו היותו נציג של הסתדרות העובדים של אמריקה הלטינית, כבר ב-11 בדצמבר 1943 הכריז לומברדו טולדנו על הפסקת הפעילות למשך 15 דקות בכל היבשת לאות מחאה נגד פשעי הנאצים וכהבעת הודהות עם הקורבנות. ראו למשל:

Ruth D. Masters, *Handbook of International Organizations in the Americas*, Washington, 1945, pp. 59-63

15. בעת נסיעתו של משה טוב שהתה במקסיקו ד"ר אופליה דומינגס (Domínguez), מזכירת הוועדה הקובנית פרו-פלשתינה, וסייעה ליצור קשר עם אישים, ביניהם לאסרו קרדנס. ריאיון עם משה טוב, ספריית המדור לתיעוד בעל פה, שם.

16. Carta de Lázaro Cárdenas a Alfonso Francisco Ramírez, 9.9.1946, A.A.F.R., Ibid

17. היצירה הספרותית והעיתונאית של היהודים זכתה לכיסוי נרחב בדפי הביטאון. כמובן זה בולטת תשומת הלב שהוקדשה לפרסומים כגון *Tribuna Israelita*, אשר סקירה של הופעת הבכורה של הביטאון מופיעה בעיתון "אל פופולר" החל בגליון 16 בפברואר 1945, ובמשך השנים 1946, 1947 ו-1948 – השנים שבדקנו – ושטח נרחב מוקדש להצגת כל אחד מהכרכים. באותו אופן, ספרים ומאמרים הקשורים ישירות ליהדות ולמצבו של העם היהודי, שפורסמו במקסיקו ובמדינות אחרות, זכו לתשומת לב בעקביות במשך השנים הללו. ברומה לכך זכו לסיקור התוכניות היהודיות ששודרו בתחנות הרדיו המקומיות, וכן ביקוריהם של אישים בולטים מהיהדות העולמית והאירועים שאורגנו.

18. בין הראשונות ניתן לציין את הברכה ששיגר לנשיא מנואל אווילה קמאצ'ו על החלטתו לתת מקלט במקסיקו לקבוצת יהודים נרדפים, ובין האחרונות, תמיכתו המפורשת בהקמת מדינה יהודית. ראו:
El Nacional, 4.8.1944; "Carta de Enrique González Martínez al Dr. Adolfo Fastlich", *Tribuna Israelita*, agosto de 1945, no. 8, y *El Popular*, 21.8.1945.
19. כבר בשנים האחרונות לשלטונו של קרדנס התחילו להגיע למקסיקו אישים בולטים גולי גרמניה ואוסטריה, שיסרו את המועדון היינריך היינה בנובמבר 1941. באותה שנה נוסד גם הביטאון "גרמניה החופשית" (*Alemania Libre*), ושנה לאחר מכן הוקם הארגון הנושא אותו שם. היתה זו אחת מהקבוצות שיסרו תחת אותו שם גולים ממרכז אירופה, במיוחד מגרמניה, במקומות שונים ברחבי העולם, ביוזמתה של ועדת החזית העממית הגרמנית וועדת האופוזיציה הגרמנית, במטרה ליצור חזית עממית אנטי-פשיסטית. ארגונים דומים הוקמו על ידי גולים קומוניסטים בשווייץ, קנדה, אוסטרליה וברית המועצות, וכן במדינות שונות באמריקה הלטינית. ראו:
David Bankier, "Los Exiliados Alemanes en México y sus Vínculos con la Comunidad Judía (1942-1945)", en *Judaica Latinoamericana, Estudios Histórico-Sociales*, Jerusalén, AMILAT, 1988, p. 79; B. von Mentz y Verena Radkau, "Notas en Torno al Exilio Político Alemán en México", en B. von Mentz, R. Pérez Montfort y Verena Radkau, *Fascismo y Antifascismo en América Latina, Apuntes Históricas*, México, 1984, pp. 43-59.
20. ראו למשל:
Mundo Libre: Augusto Turenne, "Patria es lo que Quieren los Judíos y Patria Tienen Derecho a Exigir", febrero de 1945, p. 75; Fernando Martín Hirscl, "La Lucha de un Pueblo por su Patria", septiembre de 1944, pp. 46-55; Francis McMahon, "El Problema de Palestina Puede ser Resuelto si Realmente Queremos", julio de 1945, pp. 93-94; "La Clase Obrera de los Estados Unidos Respaldan Enérgicamente las Aspiraciones del Pueblo Judío", abril de 1945, pp. 77-78; y Alfonso Francisco Ramírez, A.A.F.R., *Ibid.*; Pro Palestina: Algunos datos acerca del problema de Palestina, febrero de 1947, pp. 59-63.
21. דו"ח של ד"ר יעקב רובינסון לד"ר נחום גולדמן בדבר השיחה שקיים עם שר החוץ פרנסיסקו קסטיו נאחרת, 5.7.1946, הארכיון הציוני המרכזי, Z4/1118.
22. דוח של ד"ר יעקב רובינסון לד"ר נחום גולדמן בדבר השיחה שקיים עם לואיס פאדיה נרבו, נציג קבוע מטעם מקסיקו למועצת הביטחון, 5.7.1946, הארכיון הציוני המרכזי, שם.
23. אחרי שהעתיק את תוכנו של שתי השיחות, הוסיף ד"ר רובינסון הערה אישית

- קצרה, בתחתית העמוד שהכיל את הריאיון עם שר החוץ, בה הוא מצביע על כך ששיחות אלה [...] הפכו אותי למודע באופן מיוחד לצורך שתהיה לנו תוכנית פעולה מוגדרת בהקדם האפשרי, או אולי מספר תוכניות חלופיות, בקשר לאו"ם. אין זה מוקדם מדי להתחיל לגייס את ידידינו לסיוע פעיל וספציפי", הארכיון הציוני המרכזי, שם.
24. בתאריכים אלה ביקר במקסיקו איש רוח זה, שהיה מנהיג ציוני מהשמאל בארצות הברית, עורכם של העיתונים החשובים *Yidische Kemfer* ו-*Jewish frontier*, ונפגש עם שר החוץ יחד עם חברים מ"הוועד המקסיקני פרו-פלשתינה" ומנהיגים ציונים אחרים.
25. מכתב של ויקטור מיטרני (Mitrani) למשה טוב, 21.4.1947, הארכיון הציוני המרכזי, ZS/11095. ריאיון שקיים חיים אבני עם אליאס סורסקי, ירושלים, המכון ליהדות בת זמננו, האוניברסיטה העברית.
26. שם.
27. מכתב של שר החוץ חיימה טורס בודט לאלפונסו פרנסיסקו רמירס, 10.4.1947, הארכיון הציוני המרכזי, ZS/11095.
28. השתלשלות האירועים בפלשתינה, ובמיוחד הבעייתיות הגוברת של הגבלת עליית היהודים והחמרת הסכסוך עם האוכלוסיה הערבית ועם שלטונות המנדט, נטו לזרו את החיפוש אחר פתרון. ההתרחשויות הובילו לכך שהיתה זו בריטניה הגדולה שביקשה באופן פורמלי, ב-2 באפריל 1947, לכנס ישיבה מיוחדת של העצרת הכללית של האו"ם, כמטרה להקים ועדה מיוחדת שתגיש את המלצותיה בקשר לעתיד השלטון בפלשתינה וכתוצאה מכך, ויתור מצידה על המנדט.
29. Memorandum de la Secretaría de Relaciones Exteriores para Jaime Torres Bodet, abril de 1947, A.R.E.M., III-1594-12; III/380 (ONU)/16.
30. *Excelsior*, 14.4.1947, pp. 1, 2.
31. *Excelsior*, 21.4.1947, p. 2; *El Universal*, 22.4.1947, p. 3.
32. Telegrama de la Secretaría de Relaciones Exteriores a Luis Padilla Nervo, 9.4.1947, A.R.E.M., Ibid.
33. Telegrama de Manuel Tello a la Delegación de México en Nueva York, del 26.4.1947, A.R.E.M., Ibid.
34. Naciones Unidas, Actas Oficiales del Primer Período Extraordinario de Sesiones de la Asamblea General; Glick, *Latin America and the Palestine Problem*, pp. 45-77; *Excelsior*, 29.4.1947, p. 3.
35. Telegrama de Manuel Tello, *Ibid.*
36. *Excelsior*, 21.4.1947, p. 2.
37. *El Popular*, 30.4.1947, p. 3.
38. שלושת הצירים מאמריקה הלטינית היו ארטורו גרסיה סלסאר (García Salazar) מפרו, חזרתה גרסיה גרנודוס (García Granados) מגואטמלה ואמריקה רודריגס פברגט (Rodríguez Fabregat) מאורוגואי. השתתפותם, במיוחד של השניים

האחרונים, הבטיחה במידה רבה שיישמעו טיעונים מהותיים עבור העמדה הציונית, כמו הישגי ההתיישבות החלוצית בארץ ישראל, מצבם של העקורים במחנות באירופה, תוצאות הטבח הנאצי והזיקה בינם לבין בעיית פלשתינה. על התפקיד שמילאו משלחות אלה במהלך התחקיר של הוועדה המיוחדת, ראו:

- Glick, *Latin America and the Palestine Problem*, pp. 60-77.
39. *Excelsior*, 7.10.1947, p. 2, 11.10.1947, p. 8, y "Las Naciones Unidas Ante el Problema de Palestina", 13.10.1947, pp. 6, 19; *El Nacional*, Enrique Flores, "La Guerra Santa", 13.10.1947, pp. 5, 6; 15.10.1947, p. 2; 17.10.1947, p. 3.
40. Naciones Unidas, Documentos Oficiales de la Asamblea General. Segundo Periodo de Sesiones. Comisión ad hoc encargada de la cuestión de Palestina; Actas resumidas de las sesiones del 25 de septiembre-25 de noviembre de 1947.
41. מתוך 57 חברות באו"ם, הצביעו רק 12 לטובת ההחלטה, 29 התנגדו ו-14 נמנעו. בין המשלחות מאמריקה הלטינית, רק קובה הצביעה בעד, 10 הצביעו נגד ו-8 נמנעו. מקסיקו נמנית עם האחרונות. המגמה הכללית של ההצבעה בקרב מדינות אמריקה הלטינית מובאת בהערותיו של גליק, במובן ש-50 אחוז מהחברות – הן מבין אלה שאינן מאמריקה הלטינית (19 מתוך 37) והן מבין מדינות אמריקה הלטינית (10 מתוך 20) התנגדו לרעיון של מדינה פדרטיבית. אולם בעוד 11 מתוך 37 המדינות שאינן מאמריקה הלטינית הצביעו בעד הצעה זו, רק מדינה אחת מתוך 20 מאמריקה הלטינית הצביעה כך. ראו למשל:
- Glick, *Latin America and the Palestine Problem*, p. 92.
42. בעד הצביעו: אוסטרליה, בלגיה, בוליביה, ברזיל, הרפובליקה הסוציאליסטית הסובייטית בליורוסיה, קנדה, קוסטה ריקה, צ'כוסלובקיה, דנמרק, הרפובליקה הדומיניקנית, אקוודור, צרפת, גואטמלה, האיטי, איסלנד, ליבריה, לוקסמבורג, הולנד, ניו זילנד, ניקרגואה, נורווגיה, פנמה, פרגואי, פרו, הפיליפינים, פולין, שוודיה, הרפובליקה הסוציאליסטית הסובייטית אוקראינה, דרום אפריקה, ארצות הברית, אורוגווי וונצואלה. נגד הצביעו: אפגניסטאן, קובה, מצרים, יוון, הודו, איראן, עיראק, לבנון, פקיסטאן, ערב הסעודית, סוריה, טורקיה ותימן. נמנעו: ארגנטינה, צ'ילה, סין, קולומביה, אל סלבדור, אתיופיה, הונדורס, מקסיקו, בריטניה ויוגוסלביה. ראו:
- Naciones Unidas, Documentos Oficiales de la Asamblea General. Sesiones Plenarias de la Asamblea General. Segundo Periodo de Sesiones, V. II, actas taquigráficas 16 de septiembre-29 de noviembre de 1947.
43. Jaime Torres Bodet, *Memorias*, México, 1981. T. II: *La Victoria sin Alas*, pp. 588-589.
44. Torres Bodet, *Memorias*, pp. 587-588.

45. Telegrama al presidente Avila Camacho de la colonia palestino-sirio-libanesa de Chihuahua, 3.11.1945, AREM, *Ibid.*
A.A.F.R., 1947, T. 2
46. מכתב של ויקטור מיטרני למשה טוב, 8.4.1947, הארכיון הציוני המרכזי, שם.
47. באותה פגישה מסר רמירס לנשיא תזכיר עם 51 חתימות מצורפות, בהן חתימותיהם של חמישה נשיאים: מנואל אווילה קמאצ'ו, פסקואל אורטיס רוביו (Ortiz Rubio), אמיליו פורטס חיל (Portes Gil), אדולפו דה לה הווארטה (Huerta) ולאסרו קרדנס, וכן חתימות של מושלים, שרים וסגני שרים.
Memorandum del Comité Mexicano Pro-Palestina al presidente Miguel Alemán, 15.9.1947, A.A.F.R
48. לפני יציאתה של המשלחת המקסיקנית לאו"ם, נפגש רמירס בשתי הזדמנויות עם שר החוץ טורס בודט, וזה הבטיח לו שלפני יציאתו לארצות הברית ישוחח עם הנשיא על העניין ויחד יגבשו את קווי הפעולה של מקסיקו במהלך הדיונים. במכתב ששיגר למשה טוב, כתב קצין הקישור בין שני הוועדים, מיטרני, שעל פי התרשמותו של רמירס, תלך מקסיקו בדרך שהגדירה ארצות הברית. מכתב של ו' מיטרני למ' טוב, 22.9.1947, הארכיון הציוני המרכזי, Z5/11095
49. יש לזכור שבמהלך חודש נובמבר 1947 התקיימה במקסיקו ועידת אונסק'ו, בהשתתפות 51 מדינות. היתה זו הזדמנות פו למשלחות של מדינות ערב לפעול ישירות בקרב שלטונות מקסיקו ולהגיע להצבעה חיובית בנושא ארץ ישראל. אם נביא כחשבון שכוועידה זו הוסכם שביירות, בירת לבנון, תארח את הוועידה הבאה של הארגון הנ"ל, בה עתיד טורס בודט להתמנות למנהל אונסקו, תחושתה של המנהיגות הציונית לא התבססה, בכל מקרה, על טיעונים חסרי אחיזה במציאות.
- למעשה, היבט זה, שמפנה את תשומת לב הניתוח למישור האישי של הנפשות הפועלות, נוגע במקביל הן לרמת התחושות והן למניעים ולאינטרסים האישיים המעורבים בכל עשייה פוליטית, ולהשפעת היבט זה על המישור הציבורי של אותה עשייה.
50. עדויות מפגישות אלה מצביעות על האפשרות שהצבעת מקסיקו תהיה שלילית. ריאיון עם אליאס סורסקי, המכון ליהדות בת זמננו, שם. במהלך חודש אוגוסט נסע לאותה מטרה ד"ר פסטליך לניו יורק, לוושינגטון ולבוסטון.
51. Rafael de la Colina, Declaración de Abstención en Torno al Problema de Palestina, en *Sesenta Años de Labor Diplomática*, Serie Archivo Histórico Diplomático Mexicano, México, Secretaría de Relaciones Exteriores, 1981, no. 10, p. 192
52. Artículo editorial "Lo que se Puede Leer Entre Líneas de la Explicación Mexicana", *Der Weg*, 25.11.1947, p. 1
53. Artículo editorial "El Dr. de la Colina nos ha Desilusionado", *Der Weg*, 29.11.1947, p. 4

- Blanca Torres, *Historia de la Revolución Mexicana 1940-1952. México .55*
.en la Segunda Guerra Mundial, México 1983, T. 19, pp. 170-192
- .Blanca Torres, *Historia de la revolución Mexicana*, Ibid .56
:ראו: .57
.Excelsior, 14 al 22.2.1947
.Excelsior, 4.5.1947, p. 15 .58
הרצאתו של חיימה טורס בודט, בתוך: .59
México en la IX Conferencia Internacional Americana, Secretaria de
Relaciones Exteriores, México, 1948, pp. 9-22, y Declaraciones de Jaime
.Torres Bodet, *Excelsior*, 3.7.1947; *El Nacional*, 1, 10 y 16.8.1947
.El Nacional, 13.1.1947, pp. 1, 3 .60
.El Nacional, 14 al 28.8.1947 .61
"No hay Plan Marshall para América", *Excelsior*, 20.8.1947 y .62
."Declaraciones de Jaime Torres Bodet", *El Nacional*, 17.9.1947